

Posudek vedoucího na diplomovou práci Zdeňka Vyskočila „Vybrané aspekty právní úpravy a organizace StB v letech 1945 – 1969“, 85 stran textu

Tématem diplomové práce kolegy Vyskočila je otázka juristické regulace organizace a podle úvodních pasáží textu (s. 1) i fungování Státní tajné bezpečnosti, včetně její aplikační praxe. Již zde je třeba upozornit, že se autor, s ohledem na rozsah práce, správně soustředil pouze na vybrané aspekty a práce tedy nemůže být považována za vyčerpávající, resp. výlučnou. Musí-li student v takové situaci provést výběr zkoumaných aspektů, ukáže vhodnost volby mimo jiné míru jeho odborné vyzrálosti. Paralelně k věcné části je poněkud zkráceno i hledisko časové, kdy, přes připomínky vedoucího, se autor soustředil především na ustavení Sboru národní bezpečnosti a zákon o národní bezpečnosti, ale opomenul období následující (např. novelizace zákona o národní bezpečnosti zákony č. 19/1958 Sb. a č. 76/1959 Sb., pouze u inspekce je výklad doveden do počátku 60. let 20. století), byť by si zajisté zasloužilo alespoň subkapitulu. Je tedy otázkou, zda práce zcela naplnila ambice, které s ní, s ohledem na novost a přínosnost tématu, mohly být spojeny.

Práce začíná úvodem (s. 1 – 2), v němž je stručně pojednáno o volbě tématu, o něž se kolega Vyskočil zajímá dlouhodobě. Je zde též definován cíl práce – „*snaha o objektivní pohled na Státní bezpečnost jako instituce*“ (ve smyslu její právní úpravy). Chybí ovšem obvyklé náležitosti úvodu, tj. vymezení metod práce, použité metodologie a rozbor nejdůležitějších použitých zdrojů. Následuje kapitola označená jako předmluva (s. 3 – 6) představující jakési uvedení do problematiky. Poněkud nelogicky je následně zařazena otázka vztahu StB a vězeňství (s. 7 – 27), ačkoliv didakticky by snad bylo vhodnější nejprve pojednat o vzniku StB. Tato kapitola vychází z autorovy studentské vědecké odborné činnosti. Důležitým poznatkem je uvědomění si faktu, že věznice StB byly právně místy dočasného zadržení, tedy zařízeními správní povahy a nelze na ně aplikovat požadavky na justiční věznice. Hlavní složku textu představuje kapitola č. 4 nazvaná příznačně vznik organizačního uspořádání StB (s. 28 – 59). Další kapitolu, pojmenovanou vývoj poválečné ochrany státu a státního zřízení (s. 60 – 66), lze považovat za obecnější a do jisté míry konceptuální část kvalifikační práce. Stručně se dotýká dějin „politické policie“ od starověku a upozorňuje na kontinuitu úkolů s StB s dřívějšími režimy evoluci úkolů StB ve zkoumaném období. Poměrně zdařile se kolega Vyskočil vypořádal s otázkou kontroly a inspekce Ministerstva národní bezpečnosti, resp. vnitra (s. 67 – 69), byť by bylo ještě možné doporučit projít např. zprávy těchto orgánů. Závěr posuzované práce shrnuje stručně poznatky, k nimž student dospěl a je následovaný seznamem zkratk, seznamem použitých pramenů a literatury, česko- i anglickojazyčným abstraktem a klíčovými slovy.

Co se týče zdrojů, z nichž autor vycházel, jistě by bylo vhodné, zařadit mezi ně i nejdůležitější právní předpisy, které jsou dle Opatření děkana považovány za další druh zdrojů, odlišných od pramenů a literatury. U archivních zdrojů postrádám další materiály z fondů ABS, ovšem dle tvrzení diplomanta, mu nebyly včas zpřístupněny. Nicméně je potřeba kolegu Vyskočila za práci s prameny (ať již archiváliemi či tištěnými) pochválit, neboť práce s primárními zdroji výrazně zvyšuje vypovídací hodnotu kvalifikační práce. U literatury k dílčím tématům chybí např. studentovi Roman Cílek: Werwolfové. Hitlerova poslední tajná zbraň nebo Dějiny daní a poplatků u pozn. č. 62 na s. 39. U nezřídka případů schází v posuzované kvalifikační práci vyzdrojování tvrzených informací, s kteroužto absencí se čtenář setkává pohříchu i u těch otázek, k nimž existuje nepřeborné množství literatury (např. na s. 9 pozn. č. 6). Pokud student odkazuje v poznámkách pod čarou na literaturu,

měla by taková citace být úplná a měla by být obsažena v seznamu literatury, což se ne vždy děje (např. viz pozn. č. 1 na s. 7, pozn. č. 60 a 61 na s. 37 nebo pozn. č. 96 na s. 69). U publikace *Oběti komunistické spravedlnosti* kolega Vyskočil neuvádí správně autory.

Práce je psána srozumitelnou češtinou, tiskařský šotek se v ní vyskytuje spíše zřídka. Např. na Na s. 2 je u 20. století velké S, s. 69 pozn. 96 neúplná citace. Někdy se autor dopouští některých formulačních pochybení. Tak činí kupříkladu v okamžiku, když píše o rozdělení společnosti po roce 1945 na s. 3, kdy se společnost rozdělovala na „*Němce, Maďary, zrádce a kolaboranty*“, (s. 3) vyznívá z toho, že nikdo jiný ve společnosti nebyl (sic!), přitom autor jistě tím měl na mysli zejména vyčlenění těchto skupin osob od ostatního obyvatelstva. Styl psaní pak občas připomíná spíše žurnalistiku, případně politologické či obecně historické práce. V takovém případě by ovšem bylo dobré se držet terminologických uzancí. Např. na s. 1, když autor hovoří o státní moci, má v kontextu slovních spojení na mysli formu vlády, resp. politický režim. Řada z takových konstatování by nadto vyžadovala vypořádat se s odlišnými názory. Např. na s. 3 se hovoří o tom, že 3. Československá republika byla autoritativním státem (myšleno ve smyslu autoritářský stát), na což existuje řada pohledů. Co je však jisté, že na rozdíl od tvrzení kolegy Vyskočila v období 1945 – 1948 ještě neexistoval monopol moci KSČ. Diskutabilní je rovněž tvrzení, že klíčovou roli v poválečných státech sovětského bloku hrály tajné služby (s. 5) anebo, že politické procesy byly vytvořeny na základě zadání StB (s. 2). Jde o typicky zpravodajské přecenění vlastní práce, kdy z dokumentů vyplývá (viz např. Bláhová, Blažek, Kuklík, Šouša: *Oběti komunistické spravedlnosti* anebo Košťál: *Svědectví plukovníka*) že situace byla složitější, roli hrála řada subjektivních a objektivních faktorů.

Po obsahové stránce lze mít k práci několik dalších připomínek. Kolega opomenul některé další právní předpisy, jež se StB týkaly. Chybí mu kupř. branný zákon č. 92/1949 Sb., kde byla upravena např. služební povinnost Sboru národní bezpečnosti a od novelizace zákona o národní bezpečnosti zákonem č. 19/1958 Sb. se výslovně v jeho § 26 hovořilo o tom, že „*Příslušníci Státní bezpečnosti, kteří vykonali základní službu, jsou po dobu činné služby v těchto sborech osvobozeni od služební povinnosti, kterou by jinak byli povinni.*“ Stejně tak zákon č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků se, s výjimkami stanovenými v § 34 odst. 1 písm. a) vztahoval na pracovníky StB a reguloval mimo jiné nejen jejich hodnosti, ale rovněž ukončení služebního poměru. Chybí též např. zákon č. 94/1950 Sb., o ubytování branné moci a Sboru národní bezpečnosti a jeho prováděcí vládní nařízení č. 5/1951 Sb., regulující ubytovací povinnost vůči příslušníkům SNB, a tedy i StB a rovněž služební byty či nařízení MV č. 171/1949 Sb., o služební přísaze. Podrobnější zmínku by si zasloužily rovněž rehabilitace a s nimi spojený přezkum předchozí činnosti a organizace StB v 60. letech 20. století.

V práci absentuje definice socialistické zákonitosti a zmínka o všeobecném dozoru prokuratury, což jsou při analýze právní úpravy StB bezpochyby důležité právní instituty. Na s. 8 pak u kategorizace pounorové emigrace chybí jedna z nejpočetnějších – emigranti ekonomičtí.

Závěrem lze konstatovat, že se oponovaná práce vyznačuje vhodnou volbou tématu, vcelku přiměřenou strukturací i formální úpravou. Autor při jejím zpracování projevil píli a značné zaujetí tématem. Vytknutelnými nedostatky jsou např. nedoložení některých tvrzení zdroji, mutatis mutandis nevypořádání se s různými názory vědeckého diskurzu, vynechání určitých aspektů právní úpravy či mezery v použité literatuře. S ohledem na rozsah práce však kolega Vyskočil logicky byl nucen selektovat.

Práci doporučuji k obhajobě. Jako otázky k obhajobě navrhuji:

- a) Vývoj právní úpravy a organizace StB v letech 1958 – 1968.
- b) Správní věznice StB.

V Praze, dne 15. dubna 2016.

.....

JUDr. Jiří Šouša, Ph.D.